

لیلا مردانی

زینب دهقانی

مفهوم شکر و آثار شکرگزاری

چکیده

شکر شکرگزاری سبب جذب رزق الهی و انسانها می شود، شکرگزاری زمینه ساز رضایت قلبی و آرامش بیشتر انسانها هست. روش تحقیق توصیفی تحلیلی بوده، که با استفاده از منابع کتابخانه ارائه شده، در این پژوهش آثار شکر در زندگی را می توان اشاره کرد. آثار فردی که باعث اطلاعات، بندگی و قدر دانی از نعمت های الهی عوامل شکرگزاری است و آثار اخروی ارتقا سطح رضایت و شادکامی افراد ی که منظم شکر گزارند و زمینه ساز شکرگزاری و راهکار آن تقوی و ایمان محض انسان ها در زندگی اعمال می شود. و نتایج بدست آمد از آن که در قرآن، شکرگزاری ب عنوان مهم ترین عوامل برای دستیابی به سعادت و خوشبختی مطرح کرده و در آیات قرآن از انسانها خواسته شده است. نعمت ها ی خداوند شکر کند چرا که این عمل باعث توسعه و رشد اخلاقی و روحی فرد می شود و علاوه شکرگزاری یکه رفتار مثبت و خود نمایی در قرآن توصیه شده است. که به ارتباط انسان با خداوند و بهبود روابط اجتماعی کمک می کند.

کلید واژه؛ شکر، شکرگزاری، قرآن کریم، خدا، نعمت

طلبه سطح ۲ حوزه اشکذر فاطمیه، ۰۹۳۷۷۸۷۲۴۰۶، lilamardane

شکر گزاری در دین اسلام تاکید شده انسان ب حکم عقل می بایست در برابر به گونه ای کاری و یا نعمتی برای وی انجام می دهد شکر کند، عقل و فطرت انسان حکم می کند که هر کسی نعمتی برای ما مهیا کرد لازم است که از او شکر گزاری کنیم .

انواع شکر گزاری و شکر در نقطه مقابل کفر است .

یکی دیگر از اثرات شکر گزاری تاثیر اخروی آن است .

شکر گزاری باعث رسیدن انسان ها ب جوار قرب الهی است اگر برنامه شکر گزاری ب خوبی مراقبت کنید و در محافظت آن بکوشی تاثیرات اخروی بسیاری حاصل می شود.

که عبارت از : دریافت اجر الهی ، عمل صالح ، رسیدن ب مقام والا الهی رسیدن ب قرب الهی شکر گزاری بر همه انسان ها در همه جوامع ب عنوان یک عمل خالصانه و رضایت قلبی ب عنوان سجده بر انسانها است .

آیا پاسخ دوزخیان را در برابر این سوال که چ چیزی شما را از خوب بد دنیا رها می کند را نمی شنوید، می گویند که ما از شکر گزاران نبودیم شکر گزاری گناهان را فرو می برد همچون حضرت ابراهیم علیه سلام و در قرآن مجید شکر گزاری در ۵۳ آیه قرآنی آمده است .

• کلیدواژه : نعمت ، شکر گزاری، شکر ، رضایت قلبی

معنای لغوی شکر: شکر (ب ضم شین)، اصطلاحی دینی و اخلاقی، به معنای قدردانی کردن از خدا می باشد و منظور از آن سپاسگزاری در حوزه نیت، گفتار و رفتار است. شکر در لغت به معنای شناخت نعمت و سپاسگزاری از منعم است.

مفهوم اصطلاحی شکر: شکر و ثنای الهی را انجام دادن اعمال نیک در برابر منعم دانسته است. راغب گفته تصور نعمت در ذهن و اظهار آن در گفتار و کردار است. نیز آن را با استناد به آیه ۹ سوره انسان، شُکُور نامیده‌اند. شکرگزاری با قلب، زبان و عمل، در روایات اسلامی نیز به همین معنی آمده است و امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «مَنْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِنِعْمَةٍ فَعَرَفَهَا بِقَلْبِهِ فَقَدْ آدَى شُكْرَهَا؛ هر کس نعمت خدا داده را با دل بشناسد، شکرش را ادا کرده است.»

و نیز می‌فرماید: «شُكْرُ النِّعْمَةِ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَ تَمَامُ الشُّكْرِ قَوْلُ الرَّجُلِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ شکر نعمت، دوری از کارهای حرام است و شکر کامل، گفتن «الحمد لله رب العالمین» است.»

برخی عرفا، در کنار شکر لغوی، از شکر عرفی نیز نام برده‌اند.

شکر لغوی اعم از شکر عرفی است، چرا که هم شکر و سپاس خدا و هم غیر او را در بر می‌گیرد، اما شکر عرفی فقط به معنای تشکر از نعمت‌های الهی است.

یعنی، بین این دو نوع شکر نسبت عموم و خصوص مطلق برقرار است. خواجه عبدالله انصاری شبه‌معانی سه‌گانه معرفت نعمت و قبول نعمت و ثنای آن، و غزالی به علم، حال (شادمانی قلبی از نعمت) و عمل، که در واقع هر دو نوع معنا بر هم منطبق‌اند، اشاره کرده‌اند.

مفهوم اقسام شکر :

شکر زبانی آن است که شکرگزار به تمجید و ثناگویی و تسبیح و تهلیل «نعمت دهنده» می‌پردازد و در حد فکر و توان خود، او را می‌ستاید. همین‌طور در قالب «امر به معروف و نهی از منکر» دیگران را نیز به اطاعت از او و می‌دارد.

شکر زبانی اعتراف به نعمت، شکر قلبی دانستن نعمت از خدا، و شکر عملی اطاعت از منعم است.

شکر قلبی قلب «سپاسگزار» همواره یاد نعمت و بخشش «نعمت گستر» و بزرگداشت و تعظیم اوست و در برابر بزرگی و توجّه او اظهار کوچکی و نیاز می‌کند و با تفکر در کارهای بزرگ و مخلوقات گوناگون خدا و اراده خیررسانی به بندگانش، شگفتی خویش را ابراز می‌دارد و خضوع و خشوعش افزون می‌گردد. شکر قلبی را با عبارت ملازمت بر بساط شهود با نگاهداشت حرمت، تعریف کرده‌اند.

عزالدین کاشانی اعتراف قلبی و زبانی را کمال شکر و ابن عربی شکر علمی یا قلبی را «حق الشکر» دانسته‌اند.

شکر عملی : مرحله سوم شکر، سپاسگزاری عملی در برابر «نعمت گستر» است که «نعمت پذیر» باید تلاش کند نعمت‌های خدا را در راه نافرمانی او به کار نگیرد، بلکه از آنها برای اطاعت و عبادت او کمک بجوید. شکر عملی را با اعضا و جوارح میسر دانسته‌اند که به معنای به‌کار بردن نعمت‌های الهی در جهت اطاعت خدا و عصیان نکردن به وسیله آنهاست، به طوری که شکر هر عضو باید متناسب با آن هدفی باشد که برای آن آفریده شده است. نیز از جنید نقل کرده‌اند: «شکر، نافرمانی نکردن خداست به وسیله نعمت‌هایش».

گفتار اول : آثار دنیوی شکر

دوری از عذاب الهی: خداوند در قرآن می‌فرماید:

مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَ آمَنْتُمْ وَ كَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا (نساء: آیه ۱۴۷) ؛ اگر سپاس بخارید و ایمان آورید، خدا می‌خواهد با عذاب شما چه کند؟ و خدا همواره سپاس‌پذیر [حق شناس] داناست.

از دیاد نعمت: «شکر نعمت، نعمت افزون کند.» این، ضرب المثلی است که متأثر از آیات و روایات است. از جمله آن‌که امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

مَنْ أُعْطِيَ الشُّكْرَ أُعْطِيَ الزَّيَادَةَ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ (الكافي: ج ۲ ص ۹۵). پس همین زیادت در نتیجه این واکنش، رضامندی برای مؤمن را نیز به دنبال خواهد داشت.

مصون ماندن از گرفتاری‌ها: انسانی که لطف خداوند را با شکر کردن از یاد نبرد، خداوند نیز او را از گرفتاریها و آشوبها حفظ میکند. که مصون ماندن او از این گرفتاری‌ها، ناخودآگاه، رضامندی را به دنبال خواهد داشت. مؤمن، در حقیقت با شکر کردن، به نوعی از یک پادزهر معنوی استفاده کرده است. مفهوم متضاد شکر، کفران نعمت است. در ورائی این مفهوم (کفران و مخفی داشتن نعمت‌ها) نیز عواقبی خطرناک وجود دارد که انسان با استفاده از پادزهر آن خود را از بسیاری از مشکلات دنیوی و اخروی مصون میدارد.

در ادامه باید متذکر شد که خداوند تبارک و تعالی نیز در معنای ربوبیت خود به نوعی شاکر است. عذاب نکردن، حزن و اندوه را از دل بردن، به نیکیها اضافه کردن، همه از مواردی است که خداوند به خاطر ایمان و عمل صالح بندگان به آنها عطا کرده که نوعی سپاس از آنها نیز به حساب می‌آید. در آیات متعددی از قرآن مجید، صفت شاکر بودن به خداوند متعال نسبت داده شده است. حال، به نظر شما اگر انسان از این موارد آگاه شود، همچنان از زندگی خود احساس نارضایتی میکند؟!

"شکرگزاری نور نیرو است، که آن را در دل محو کنید و پنجره دل را از آن باز گذاشته، رمیدنت خواهد شد." - رومی

"شکرگزاری، قرار دادن یتیم سر کتاب عشاق حافظ است." - حمید صفت

"شکرگزاری هرگز حتی در آغاز زندگی، کلید بزرگی است." - ولت ویتمن

"اگر فقط یک جمله در زندگی خود داشت

آیه ۷ از سوره ابراهیم: "وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكُمْ لِمَنِ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ"

ترجمه: "و (یاد کنید) هنگامی که پروردگارتان بیان کرد: اگر شکرگزاری کنید، از نعمت‌هایش به شما بیشتر می‌کنم و امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: "ما جَافَىٰ مُؤْمِنٌ مِنْ شُكْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لِأَمْرِ إِلَّا زَيْنَهَا لَهُ بِرُضْوَانٍ وَبَالٍ وَلَا يَنْبُتُ عِنْدَهُ لَا أَمْرٌ إِلَّا رَأَىٰ بِنِعْمَتِهِ عَلَيْهِ" ؛ امام علی علیه‌السلام می‌فرماید

در احادیث اهل‌بیت علیهم‌السلام و منابع اسلامی، شکرگزاری به عنوان یکی از اعمال پسندیده و موجب برکت و رضایت الهی توصیف شده است. اینجا برخی از حدیث‌های معروف در این زمینه آورده شده است:

امام صادق علیه‌السلام فرمود: "شَكَرُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى مَا نُعِمَ عَلَيْكَ أَدْوَمُ الْأَنْعِمِ".

۱. "بخششی به شکرگزارانتان وظیفه‌ای نیست، بلکه وقتی خداوند به شما چیزی اراده می‌کند، شما هم با شکرگزاری، درک و تقدیر او را نشان دهید." - الحدیث القدسی

۲. "شکرگزاری، دروازه‌ای است که وجود آدمی را به خانه‌ی لطف و رزق الهی باز می‌کند." - بادا

شکرگزاری از نعمت‌های الهی، آثار و نتایج ارزشمندی را برای انسان در همین دنیا به ارمغان می‌آورد که آشکارترین آن «فراوانی روزی»، «فزونی خیر و برکت»، «دوام و ماندگاری نعمت» و «در امان مانی نعمت از بلا و نعمت» می‌باشد؛ آثار گرانبهایی که از رهگذر آیات و روایات بخوبی قابل اثبات و دستیابی است:

«وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ؛ پروردگارتان اعلام داشت که: اگر شکرگزاری کنید (نعمت خود را) بر شما خواهم افزود؛ و اگر کفران و ناسپاسی کنید، مجازاتم شدید است». (سوره ابراهیم، آیه ۷) امام صادق (ع) در تفسیر آیه فوق می‌فرمایند: زیادتِ نعمت، برای کسی است که حمد و شکر خداوند را بر نعمتهایش به جا آورد و بداند که نعمتها تنها از آن خدا و از سوی اوست؛ نه از غیر او.

و در جایی دیگر می‌فرمایند: در تورات آمده است که: هر که تو را نعمتی داد شکرش گزار و بر هر که شکر تو گزارد، نعمت بخش؛ چرا که با شکرگزاری نعمتها نابود نگردد و با ناشکری پایدار نماند؛ شکرگزاری مایه فزونی نعمت و ایمنی از دگرگونی و نقص است.

بنابراین هر که توفیق شکرگزاری دایم بیابد، از خیر و برکت و فزونی مداوم نعمت بهره‌ور خواهد بود و هر که از ناسپاسان باشد و شکرگزاری ننماید، نعمت‌های موجود را نیز از دست خواهد داد. به قول مولوی:

شکرِ نعمت، نعمت افزون کند کفرِ نعمت، از کفت بیرون کند.

توصیه امام باقر (ع) به ما این است که: با پناه بردن به شکرگزاری خداوند، کمی و کاستی روزی را با استمداد از فضلِ خداوند به فزونی و زیادت تبدیل نمایید.

نعمت‌های خداوند بر بندگان، بی‌اندازه است و هیچ آفریده‌ای را به نهایت و شمارش آن راهی نیست:

«وَإِنْ تُعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا؛ آنچه را نتوان شمرد، شکرش چون توان کرد؟!»

به قول ابوسعید ابوالخیر:

من بی تو نمی‌توانم قرار نتوانم کرد احسان تو را شمار نتوانم کرد

گریستن من زبان شود هر مویی یک شکر تو از هزار نتوانم کرد

حال که از شکر و حتی شمارش نعمت‌های الهی عاجزیم، چه باید کرد؟

اعتراف به عجز و ناتوانی از شکرگزاری نعمت‌های الهی.

باید در حدّ توان و همراه اعتراف به عجز، در شکرگزاری از خداوند بکوشیم و توفیق آن را نیز از خود او بطلبیم و بدانیم که هر شکر ما، خود توفیقی از جانب اوست که نیازمند شکر و سپاسی دیگر است. آری، سزاوار آنست که انسان در مقام شکرگزاری خداوند، همواره به ناتوانی خویش، معترف باشد؛ همچون موسی (ع) که از جانب خداوند خطاب به او وحی آمد که: «ای موسی! مرا چنان که سزاوار من است، شکرگزار». عرض کرد: «پروردگار! چگونه چنان که سزاوار توست، شکر تو گزارم؛ در صورتی که هیچ شکری نگزارم جز آن که همان شکر هم نعمتی است که تو عطایم فرموده‌ای». خطاب آمد: «اکنون که دانستی حتی شکرگزاری نیز از جانب من است، حقّ شکر مرا، چنان که سزاوار من است ادا نمودی». ۴

عطایی است هر موی از وی بر تنم چگونه بر هر موی، شکری کنم

توقائیم به خود نیستی یک قدم ز غیبت مدد می‌رسد دم به دم

شکر هر نعمت؛ پرهیز از حرام

شکرگزاری از هر نعمتی، به تناسب نوع نعمت می‌باشد؛ مثلاً شکر علم آن است که به آن عمل شود و به طالبانش عرضه شود. اما شکر عمومی هر نعمتی این است که از آن در راه رضای خداوند استفاده شود و به وسیله آن، گناه و حرامی انجام نگیرد. امام علی (ع) اسوه پرهیزگاران- می‌فرمایند:

«شکر هر نعمتی، آن است که از محارم الهی پرهیز و خودداری شود».

شکرگزاری از خدا در شکرگزاری از خلق خدا.

از دیدگاه اسلام، شکرگزاری از آفریدگانی که واسطه رحمت و نعمتهای الهی می‌گردند؛ مانند والدین، کلیه ذوی الحقوق و احسان کنندگان دیگر، لازم و مکمل شکر خداست تا جایی که امام رضا(ع) می‌فرمایند: «همانا خداوند عزوجل به شکرگزاری خویش و شکرگزاری والدین در کنار هم، امر فرمود. پس هر که شکر والدین خود را به جا نیاورد، شکر خدا را نیز به جا نیاورده .

۱. تفسیر عیاشی: ج ۲ ص ۲۲۲

۲. کافی: ج ۲، ص ۹۴، حدیث ۳

۳. تحف العقول: ۲۸۵

۴. قصص الانبیا ء راوندی، ص ۱۶۱، روایت ۱۷۸

۵. غررالحکم: ۵۶۶۷

۶. مشکات الأنوار: ۳۵

۷. علل الشرایع: ص ۵۶۰، حدیث ۳

نتیجه گیری :

در این تحقیق محقق سعی کرده که مفهوم شکر و انواع شکرگزاری را مورد بررسی قرار دهد و اظهار آن را شکر گویند، آشنا شدن انسانها با تاثیرات و جایگاه شکرگزاری باعث موفقیت در رشت معنوی و رشد اخروی و همچنین باعث ایجاد تغییر مثبت و منفی در زندگی فردی و اجتماعی انسانها خواهد شد اگر به آثار و مفهوم شکرگزاری اهمیت داده شود بسیاری از مشکلات و گرفتاری فردی و خانوادگی و ناهنجاری اخلاقی و رفتاری در اجتماع بر طرف خواهد شد در نتیجه شکرگزاری دارای دنیوی بسیار زیادی است که برخی از آنها عبارت از آرامش ، سپاسگزاری ، نعمت ، رضایت قلبی، نعمت سوی دیگر در مورد گناهان که بیانگر نقش ها و آثار مهم دنیوی شکرگزاری در تربیت انسان است و نقطه شکرگزاری باعث بیدار ساختن انسان و پایان دادن به ناسپاسی است و سپاسگزاری از خدا به میان آمد وضع به کلی دگرگون می شود از اثرات شکرگزاری تاثیر اخروی آن است. شکرگزاری باعث رسیدن انسان ها ب جوار قرب الهی است اگر برنامه شکرگزاری ب خوبی مراقبت کنید و در محافظت آن بکوشی تاثیرات اخروی بسیاری حاصل می شود که عبارت از: دریافت اجر الهی و عذاب الهی ، عمل صالح خالصانه، رسیدن ب مقام والا الهی و قرب الهی است شکرگزاری بر همه انسان ها در همه جوامع ب عنوان یک عمل خالصانه و رضایت قلبی ب عنوان سجده واجب بر انسانها است. در نتیجه عقل و فطرت انسان حکم می کند که هرکسی که نعمتی برای مهیا کرد لازم است که از او شکرگزاری کنیم و در ۵۳ آیه از قرآن کریم اومد است.

منابع:

طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، ج ۱، ص ۵۶۹

↑ مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۶، ص ۹۹

↑ حقی، اسماعیل بن مصطفی، روح البیان، ج ۶، ص ۵۷

↑ ثعلبی، احمد بن محمد، ج ۳، ص ۴۰۶

↑ راغب أصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱، ص ۴۶۱

↑ قرشی بنایی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۴، ص ۶۲

↑ جرجانی، التعریفات، ص ۱۳۳-۱۳۴

↑ تهانوی، ج ۱، ص ۱۰۳۸-۱۰۳۹

↑ فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، ص ۳۴۷

↑ طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان، ج ۱، ص ۵۵

↑ «آیه‌های قرآن درباره شکرگزاری و سپاس از نعمت‌های بیکران خداوند». می‌نویسم. ۲۰۲۱-۰۴-۰۵. دریافت‌شده در ۲۰۲۲-۰۷-۱۴.

↑ «آیه‌های قرآن درباره شکرگزاری و سپاس از نعمت‌های بیکران خداوند». می‌نویسم. ۲۰۲۱-۰۴-۰۵. دریافت‌شده در ۲۰۲۲-۰۷-۱۴.

↑ پرش به بالا به: ۱۳, ۱۳, ۰ «شکرگزاری در قرآن | القرآن». fa.the-koran.org. دریافت‌شده در ۲۰۲۲-۰۷-۱۴.

↑ راغب أصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱، ص ۴۶۲

↑ طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، ج ۱، ص ۵۶۹

↑ مجتبی مصباح / عبدالرسول عبودیت، خدائشناسی، سلسله دروس میانی اندیشه اسلامی، خدائشناسی فلسفی، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

↑ تفسیر المیزان، ج ۷، ص ۶۵

↑ طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان، ج ۶، ص ۶۱